

OSA CCXLII

HISTORIAN SANOMIEN TEKIJÄT:

WESA RINNE
08-8600630
Fax: 08-8600621

Postiosoite: Kitkantie 31-33
93600 KUUSAMO

MEIMI MÄNTYNIEMI
08-8512652

Postiosoite: Kirkkotie 2
93600 KUUSAMO

PIENIÄ TIETOJA

1929

19.7. Suomi liittyi Genevessä tehtyyn sopimukseen taistelukaasujen ja bakteriologisen sodankäynnin kieltämisestä.

Höyrylaiva Bremen Franz Radzwillin maalauskuun.

Uutta tekniikkaa vesille ja ilmaan

22. heinäkuuta. Saksalainen höyrylaiva Bremen, joka laskettiin vesille Lloydin telakalta viime vuonna, saa Sinisen nauhan nopeimmasta Atlantin ylityksestä. 46000 tonnin alus matkaa Cherbourgista Ranskasta New Yorkiin neljässä päivässä, 12 tunnissa ja 17 minuutissa. Näin laiva alitti tähänastisen uusia, kasa kätöksellä tuonilla. Palkintoa juhliitaan Saksassa mielenkiintoisilla juhlailla. Sen korostetaan olevan osoitus Saksan jatkuvasta taloudellisesta noususta. Sinisen nauhan sai vuonna 1882 ensimmäisenä höyrylaiva Elbe. Sen paino oli 4500 tonnia ja nopeus vain puolet Bremenin nopeudesta. Uusi alus on 280 metriä pitkä ja siinä on 950 hengen miehistö.

Lentovene: Bodenjärveltä lähtee lento 12. heinäkuuta saksalaisen suurikokoinen lentovene DO-X. Se on maailman tehokkain lentokone ja seuraavana päivänä lentokone jatkaa matkaa Rorschachin telakalta rakentanut lentovenettä kaksi ja puoli vuotta. DO-X:issä on mallista riippuen kaksitoista 500 tai 558 hevosvoiman moottoria ja se pystyy kuljettamaan sata matkustajaa tai vastaavan painon lastia. Koneessa on kolme päällekkäistä kanta sekä erilliset makuutilat matkustajille. Siipien kärkiväli on 48 metriä ja huippunopeus 240 km/h. Kone jättää varjoonsa kaiken, mitä ilmallaan alalla on tähän mennessä rakennettu. Esimerkiksi zeppelinissä on viisi moottoria, joiden teho on 2750 hevosvoimaa, se pystyy kuljettamaan 80 matkustajaa.

24.7. Raymond Poincaré eroaa terveyssyistä. Ranskan uudeksi pääministeriksi tulee Aristide Briand.

28.7. 42 maata allekirjoittaa Genevessä sopimuksen sotavankien kohtelusta.

28.7. Syntynyt Jacqueline Onassis, John F. Kennedyn ja Aristoteles Onassiksen leski.

31.7. Suomi liittyi Pariisissa 1928 tehtyyn ns. Kellogg-sopimukseen sodan hylkäämisestä kansallisen politiikan keinona.

Kommunistien mielenosoitus Suomessa

1. elokuuta. Kommunistit julistavat tämän päivän punaiseksi päiväksi ja ryhtyvät edistysmielisen hallituksen kielosta huolimatta laajoihin mielenosoituksiin suurimmissa kaupungeissa ja teollisuuskeskuksissa. Poliisi kuitenkin hallitsee tilanteen valmiilla. Punaisen päivän valmistelut aloitetaan jo huhtikuussa, jolloin SKP:n keskuskomitea pitää täysistuntonsa. Siellä julistetaan, että Suomen porvaristo on hylkäämässä parlamentarismia ja siirtyisi ennen pitkää fasistiseen diktatuuriin. Keskuskomitea päättää nostaa kansanjoukot liikkeeseen fasismia ja sodanvaaraa vastaan.

Kaukoniemen kauppiasperheen koti Kitkantien varressa

Äitinsä, Evdokia Dorofejeffin, kuoleman ja miehensä, Iivo Kaukoniemen, sotaanlähden jälkeen Anna Kaukoniemi muutti Määtälänvaarasta kirkonkylään ja pystytti kaupan Kaiteran tilalle Eemeli Korhosen taloon vuonna 1916. Seuraavana kesänä Iivo palasi sodasta — punataudin sairastaneena, mutta kuitenkin elävänä. Perheensä tarvittiin, sillä edessä oli tärkeä ratkaisu: talon osto. Entisen kauppiain, S. H. Ervastian 1900 rakennuttama iso talo Kitkantien varressa, Korhosta vastapäätä, oli myynnissä, kun Rudolf Alarik Torckell lopetti siinä toimineen apteekkinsä lokakuussa 1919 ja muutti pois. Kaukoniemet ostivat talon, täyttivät valmiin puodin kauppatavaroillaan, ja muut huoneet he kalustivat kodikseen.

Maantien puolelta johtivat aika korkeat portaat puotiin. Sen läpi pääsi tambuurin ja porstuan kautta pihalle. Toisen verannon kautta kuljettiin pirttiin, joka oli kaupan lämpöhuone. Siellä saivat matkojen takaa tulleat asiakkaat käydä vapaasti ja yöpyäkin. Tambuurista mentiin konttooriin ja siitä sänkykammariin. Koko rakennuksen itäpääty oli salina. Sen huonekalut olivat suomalaisia jurentia. Sohvan korkean selustan päällä oli hylly valokuvia varten. Myös tuolit olivat korkeaselkäisiä ja koristellisia. Ryhmään kuului luonnollisesti sohvapöytä. Tähän tammiseen herrainhuoneeseen kalustoon kuulunut kirjoituspöytä seisoi mahdollisesti konttoorissa tai salissa.

Vintissä oli Annikin kamari neljäntienhaaran puoleisessa päässä ja poikien huone lanteen päin.

Kevään 1918 hankittelun aikana Koillismaalla varustauduttiin ottamaan vastaan itärajan takaa uhkaavaa vihollista. Jääkärirylii luutnantti Martti Walleniuksen alaisen komennuskunnan neuvottelijaksi valittiin Iivo Kaukoniemi. Paikkakunnalla vallinneeseen erittäin jännittyneeseen ilmapiiriin syntyi Esko Johannes pääsiäisviikon maanantaina, 18.3.1918. Perhe ei ollut vielä silloin kirjoilla Kuusamon seurakunnassa. Se asia, samoin kuin Suomen kansalaisuuden hakeminen, pantiin niihin aikoihin vireille. Sisäasiainministeriö oli syyskuussa 1919 lähettänyt hakemuksen kunnanvaltuuston lausunnolle. Kunnanvaltuusto oli kokouksessaan 15.10.1919 käsitellyt "Venäjän alaisen kauppiain Iivo Kaukoniemen hakemusta päästä Suomen kansalaisiksi". Valtuuston lausunto oli seuraava: "Ei valtuustolla ole sanotun hakemuksen johdosta mitään muistutettavaa."

Samassa kokouksessa oli käsitelty myös Tero Ahavan ja Aleksis Karhun hakemukset. Samanlainen lausunto annettiin heidänkin asiassaan. Seuraavan päivän Kalevassa on selostettu kunnanvaltuuston käsittelemät asiat. Valtuuston puheenjohtajana oli silloin Emil Korhonen ja kirjuriina Janne Waarala.

Kaukoniemen perhe Kuusamon kirjoihin

Erkki Olavi syntyi Kuusamossa 28.7.1920. Kastepäivä oli vasta 11.12.1921. Meneillään oli koko perhettä koskeva uskonnon vaihto kreikkalaiskatolisesta kirkosta luterilaiseen. Toimenpide oli aikaa-

viöpä, sillä paperit kävivät Konstantinopolin patriarkaattissa. Niinpä Esko kastettiin samalla kertaa Erkin kanssa. Hän oli silloin alle neljän vuoden, mutta väitti aikuisena muistavansa kastotoimituksen. Pappina oli ollut Lauri K. Eerola ja kummeiksi oli valittu Senja Kotiranta (Iivon sukulinainen), Valle Alanko (lapsen serkku), Maija ja Sakari Alanko (lapsen eno vaimoineen). Erkki Olavi kaatui talvisodassa 14.2.1940.

Lauri Mikko Sakari syntyi Kuusamossa 11.9.1923. Lauri K. Eerola kastoi hänet loppiaisenä, 6.1.1924. Kummeiksi kutsuttiin Antti (lapsen eno) ja Olga Maria Alanko.

Alli Sisko Tellervo syntyi Kuusamossa 12.12.1925. Lauri K. Eerola kastoi hänet 28.3.1926. Kummeiksi merkittiin Irene Ahava, Kosti Alanko (Allin serkku), Sakari ja Maija Alanko.

Eeva Kirsti Kaarina syntyi Kuusamossa 18.11.1927. Lauri K. Eerola kastoi hänet 2.4.1928. Kummeiksi nimettiin Antti ja Olga Alanko.

Jorma Ilmari syntyi Kuusamossa 3.7.1929. Hänen nimensä on kastekirjassa, mutta ei ole merkitty kastajaa eikä kummeja. Jorma kuoli 9.8.1929.

Enne Liisa syntyi Kuusamossa 2.6.1931, kastoi Lauri K. Eerola 10.6.1931, kummit kätöli Hanna Aaltonen ja Kosti Alanko. Enne Liisa kuoli 2.7.1932.

Kirkolle muuton jälkeen Kaukoniemen lasten nimiä alettiin vähitellen merkitä myös kansakoulun kirjoihin. Annikki oli käynyt alakoulun Määtälänvaaralla ja aloitti yläkoulun kirkolla 1.10.1916. Päästötodistuksen Annikki ja matkustajakodin omistajan tytär Anna Huotari sekä kauppiainpoika Kalle Arvid Haataja saivat 24.5.1919. Vapausodan kokenut opettaja Ilmari Manner oli hyväksynyt vain nämä kolme päästökirjan saajiksi.

Matti Kaukoniemi on mukana koulukuvassa, joka on otettu keuhalla 1920. Silloin opettajina olivat Maija Ervasti ja Teofilus Kukkonen. Matin lisäksi kuvassa ovat Annikki ja Nikke Ahava, Vilho Alavutunki, Helliin ja Niilo Haapalainen, Eino, Elvi ja Helliin Haataja, Hanna Huotari (oli myöhemmin opettajana samassa luokassa), Aino Huttunen, Aili, Armas ja Ilmari af Hallström, Eetu Juntila, Salli Kallunki, Hilja Karjalainen, Hilja Karvonen, Päärly Koivunen, Aune, Elsa, Lempi, Olavi ja Veli Antero (Antti) Korhonen, Alma ja Väinö Koskenkorva, Elvi Kovaniemi, Hanna, Iida ja Jenni Kujala, Sinikka Kulkku, Hilja Kuosmanen, Kalle Leskelä, Aliisa Määttä, Veikko Paloniemi, Signe Raunio, Meeri ja Vieno Rautanen, Kalle Vilhelm Räisänen, Kerttu ja Lempi Sarell, Lempi Seppänen, Kunnas Simila, Armas Späd, Reino Tammi, Jenni ja Olga Tolck sekä Eino, Helliin ja Jenni Vaarala.

Kaksikymmenluku hyvää aikaa

Kaleva 28.8.1920: "Kotiopettajarta haetaan Kuusamoon opettamaan ensi talven aikana 13-vuotiaalle tytölle yhteiskoulun toisen luokan oppikursin. Lisätynä tulisi toimia apulaisena kirjanpidossa tai myyjättärenä kaupassa. Asunto, yöspito ja matkakulut vapaat. Hakemukset palkkavaatimuksineen ja jäljennökset koulu- y.m. todistuksista jätettävä viimeistään t.k. 30 päivän illalla nim.: "Kuusamolainen". Hotelli Piipari, Oulu."

Annikin kotiopettajaksi tuli Iivo Kaukoniemen serkku Senja Kotiranta. Uutta opettajaa etsittiin jälleen Kalevassa 28.7.1921 julkaistulla ilmoituksella:

"Kotiopettajaa haetaan ensiltäveksi 14 v.

työlle opettamaan oppikoulun 3:n luokan kurssin ja antamaan alkeisopetusta Ruotsin ja Saksankielisissä seuraavana vuonna oppikouluun yrkkivälle pojalle.

Asunto ja yöspito talon puolesta. Matka Oulusta alkaen, jonka pääsee autossa korvataan.

Hakemukset todistuksineen ja palkkavaatimuksineen lähetettävä ennen elok. 10 päivää osoiteella

Kauppias I. Kaukoniemi.
Kuusamo."

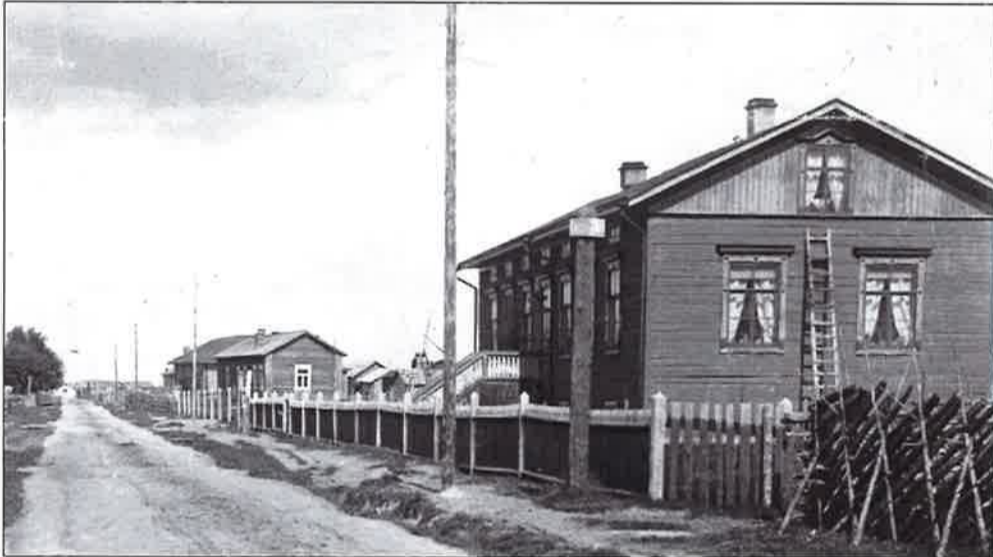
Tuohon aikaan Martti, Esko ja Erkki olivat vielä pieniä. Martin kouluikään tullessa syntyi Lauri. Sukulaisiin muualla Suomessa pidettiin yhteyttä. Ruovedeltä tuli kauppa-apulaisiksi Inkeri Simontytär Kaukoniemi; oli vuosina 1924-26.

Kun Määtälänvaaran Uutelasta vanhaikäntä ja -emäntä kävivät kirkolla, he poikkesivat aina Kaukoniemen kaupassa. Jos oli jotakin rahaksi vaihdettavaa, esimerkiksi liippoja tai voita, ne tuotiin siihen.

Muuten tuliaisina oli perunalimpua ja rieskaa. Kahvipöydässä muisteltiin sitäkin aikaa, kun Iivo-kauppiain piti lähtea sotatarjoituksiin Uhtualle, ja Uutelan nuorisäntä Adolf Herman Määtälä saatteli hänet veneellä Niskajärvelle.

Huvittaviakin yhteisiä muistoja oli. Anna-Kaisa oli kuuluisa hapanleivän leipoja. Kun Anna-rouva oli "siunatussa tilassa", hän istui taikinaitiinun ääressä ja söi mielitekoonsa kuplivaa taikinaa. Miten hyviä ne olivatkaan sitten siitä taikinasta leivotut ja paistetut leivät!

Naapureista kyseltiin: Mitä kuuluu Ilmolaan, Kallioniemeen, Tasalaan...? Oltiin ystävällisen kiinnostuneita asiakkaiden toimeentulosta. Se olikin parasta suhdetoimintaa; kaupassakävijöiden määrä kasvoi.

Kitkantien 1900-luvun alussa. Vasemmalla Korhosen kievarin portti. Nyt tontti on Kitkantie 11 ja paikalla on Spar-Marketin parkkialue. Oikealla näkyvän kauppa- ja asuintalon oli rakennuttanut kauppias S. H. Ervasti 1900-luvun vaihteessa. Sen omisti 1913-1919 apteekkarit Torckell. Anna ja Iivo Kaukoniemi ostivat talon 1919. Tontti on nyt Kitkantie 14 ja siinä on kauppias Valto Haapakosken liikerakennus. Seuraava talo oikealla oli Lanttila eli Planting, kuten maakerjoihin on merkitty. Ensimmäinen isäntä lienee kuulunut kruununnimismiessukuun. Talossa asui 1920-luvulla asioitsija Heikki Nissinen ja vaimo Fanni. Nyt tontilla Kitkantien 18 liiketalossa ovat mm. Kuusamon Era-Urheilu Elmosport ja Ampan Pizza. Lanttilaa vastapäätä olivat Oskari Paloniemi ja räätäli Isak Tikkanen talot. Nyt Kitkantie 15 tontilla ovat mm. Data-Info ja Kiinteistövälitys Seppo Riekkä. Valokuva: Alli Kaukoniemen kokoelma.

EINO S. RAHIKAINEN

Vienan prihan tie

Kauppaneuvos Janne Rajamaan elämää; kuvia ja taustakuvia

Liikekumppanuuden säilymisen merkiksi tuli Wasili Röhkimäisestä prokuristi, koska sellaisen aseman vastaanottamiselle Suomen laki ei asettanut esteitä.

Aloitettiin säästävää. Janne Rajamaan periaatteisiin kuului, ettei mitään kalustoa tai käyttötarvikkeita saanut ostaa velkarahoilla. Kun kaikki piti saada halvalla hän osti tilikirjatkin huutokaupasta. Nämä olivat tosin jo olleet käytössäkin, mutta niissä oli vielä paljon käyttämättömiä sivuja. Tehdasvalmisteinen kaappi sai toimia ensimmäisenä kirjoituspöytänsä.

Kauppiain virallinen työpäivä alkoi aamulla kuudelta ja kaupantekoa jatkettiin avonaisiin oviin iltaan kahdeksaan saakka. Elleivät asiakkaat olleet ennättäneet toimittaa asioitaan päivän aikana, jatkettiin tarpeen tullen myöhempäänkin. Kaikilla asiakkailla ei ollut mahdollisuutta keskeyttää töitään viikon aikana pelkäästään ostos-

ten tekemiseksi, josta syystä he tulivat kauppaan lauanta-iltoina ja pyhäisinäkin. Kauppiain piti olla valmiina palvelemaan heitä myös tällöin, mutta silloin ostettiin kerralla kärryt ja reet täyteen tavaraa. Vaikka kauppiaspariskunta olikin aulis palvelemaan asiakkaitaan, yritettiin kuitenkin tuosta pyhäkäupasta päästä eroon. Yhtäläisesti se ei suinkaan käynyt, mutta kun paikallisen osuuskaupan kanssa oli saatu aikaan sopimus sen lopettamisesta, pystyttiin muutamien vuosien aikana totuttamaan asiakkaat siihen, ettei kaupasta saanut tavaraa muulloin kun arkin. Väikein oli saada tämä pyhisin tehty kauppa loppumaan sivukylien myymälöistä, joiden hoitajat jouluivat pahaan välikäteven omien hyvien asiakkaitensa ostopotomusten ja isänniltään tullen määrysten kanssa. Mutta aika hoiti vähitellen tämänkin.

Ensimmäisen tilivuoden päätyttyä kaup-

pias Rajamaa häämäästy, kuinka suuresti hän oli pystynyt nostamaan liikevaihtoaan pienestä myymälähuoneesta käsin. Mutta uusi kauppiashan tunnettiin entuudestaan kiertomatkoiltaan pitäjän kaikissa taloissa ja mökeissä ja kauppias tunsi asiakkaansa.

Liikemiehestä tulee myös liikennemies

Liikenteenkin järjestely kiinnostoi entistä kulkukauppiasta. Pudasjärven ja Oulun välinen matka oli pitkä ja hankala, se kesti hevosien kyydissä useita päiviä. Rajamaa osti tällöin linja-auton, 14 henkeä vetävän Fordin, jolla hän aloitti ensimmäisen säännöllisen linjan Pudasjärven ja Oulun välillä. Oli luultu, että päivittäin olisi riittänyt matkustajia bussi täyteen tuolle välille, mutta näinpä ei käynytkaan. Tavarankuljettusta kyllä olisi ollut, mutta matkustajia ei ollut riittävästi. Rajamaa meni nyt neuvottelemaan asiasta Oulun katsastusmiehen luokse ja tämä antoi ajatuksen: Poistetaan puolet penkeistä, laitetaan väliseinä ja varataan takaosa kokonaan tavaralle. Näin tehtiinkin ja todennäköisesti ensimmäinen rekisteröity seka-auto Suomessa oli syntynyt. Tämän jälkeen voitiin ajaa täysillä kuormilla ja linja rupesi kannattamaan. Sa-

mat tien tilattiin toinenkin samanlainen seka-auto, joka ryhtyi välittämään liikennettä Pudasjärven ja Kuusamon välillä. Siin uusia kauppiashan tunnettiin entuudestaan kiertomatkoiltaan pitäjän kaikissa taloissa ja mökeissä ja kauppias tunsi asiakkaansa.

Kun kulkukauppiassa näytti aukevan uusia mahdollisuuksia, ei Janne Rajamaa malttanut enää pysyä pienen Onnela-kauppiain senin sisällä. Hän ryhtyi harjoittamaan laajaa jälleenmyyntiä kolmen pitäjän kauppiaille. Tällöin ei enää tavarain

matkojen päästä tulleita asiakkaita varten rakennettiin pirtti ja talli. Pirttiemäntänä toimi Karjalan pakolainen, leskiäiti Maria Salmenkorva apunaan Sanni-tyttö ja Iivo, joka oli silloin vielä poikainen. Rahtimiehiä palveltiin yölläkin, ruokittiin ja myytiin bensiniä. Liikkeen menestymisestä kertonee Kalevassa 8.12.1928 julkaistu mainos: "Iivo Kaukoniemi, Kuusamo. Hyvin lajittelu Sekatavara-kauppa. Nuotanosia ja verkkoja suuri valikoima. Huom! Rekord-bensiniä. Kunnas valikoima postikortteja Kuusamon nähtävyyksistä. Sivuliike Suiningilla."

Jossakin vaiheessa huomattiin, että sivuliike ei enää tuottanutkaan odotetusti. Sen silloinen hoitaja oli alkanut tavallisen päivittäistavaramyynnin rinnalla ostaa ja myydä muille markkinoille välitettävää maaseutuavaraa omaksi hyödykseen. Se peliä ei vedellyt. Uudeksi myymälänhoitajaksi saatiin Mikko Kaukoranta, Iivon veli. Annikki oli jo aikuinen, joten hänkin voi käydä siellä tilapäisapuna.

Velkakauppa tuli yhä enemmän tavaksi, kun pula-aika lähestyi ja aina vain paheni. Asiakkaisiin luotettiin liiaka. Ostokset merkittiin kyllä muistiin, mutta kuittausta ei vaadittu. Sen pyytämistä olisi kai pidetty epäluottamuksen osoituksena. Iivo Kaukoniemi yritti karjallakin kysyä saataviensa perään, mutta todistusten puuttuessa se ei mitään hyödyttänyt.

Tammikuussa 1932 oli muutettava pois isosta talosta. Sen omistus oli siirtynyt Pohjanmaan Kauppiain Oylelle, jonka edustaja Paavo Nousiainen tuli hoitamaan loppuunmyynnin ja asui perheineen kauppalatossa. Kaukoniemet asuivat pari vuotta pirttirakennuksessa, ja uusi kauppa, joka oli Anna Kaukoniemen nimissä, toimi Kalle Määtälän talossa, neljäntienhaarasta kirkkoon päin. Isot pojat olivat siellä myyjinä.

Nuorimmat lapset eivät täydellisesti ymmärtäneet vanhempiensa vaikeuksia, vaikkakin näkivät äidin surullisuutta. Pikkuutlossa oli mukava asua; oltiin lähkekin koko perhe Siitä lahti — Iivo Aleksis Kiven runossa Kaukametsä — "kultasanotettu tie" heidän ikioimaan rantasaunaan — tai lasten mielikuvituksessa "puhdas kulta on tie, jota astelevat kera laulavan enkelien" — ja siten liehuteltiin pyyhkeitä ja oltiinkin jo melkein enkeleitä. Vanhat kirkonkyläläiset puhuvat vieläkin Kaukoniemen rannasta.

Iivo Kaukoniemi lähti laukkukauppiaksi Petsamoon. Siellä oli silloin kulkukauppan kannalta otollinen aika. Annikki muutti Limskaan 1931, Rantsilaan ja sieltä Petsamoon 1933. Samoihin aikoihin myös Martti matkusti sinne isänsä avuksi. Iivo Kaukoniemi palasi kotiin. Kalevassa 2.1.1937 kerrottiin:

"Eilen aamupäivällä kuoli Kuusamon kirkonkylässä pitkäaikaisen sairauden jälkeen kauppias Iivo Kaukoniemi. Hän oli syntynyt Vienan Karjalassa Uhtualle ja oli kuollessaan 52 vuoden ikäinen. Vainajaa jäivät lähinnä suremaan puoliso ja 8 lasta."

Lapsista nuorimmat ja ainoat elossa olevat, Alli Kaukoniemi ja Eeva Muhonen, ovat vahvasti tietoisia omista juuristaan. Isästään he sanovat:

— Isä ei halunnut kenellekään pahaa, ei karpäselleäkään.

Vuonna 1925 tehtiin seuramatka Pudasjärvieltä Kuusamoon Janne Rajamaan ensimmäisellä linja-autolla.